

В. А. ВОЛОШИНА

Віта Анатоліївна Волошина, провідний спеціаліст канцелярії управління забезпечення діяльності Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Становлення України як суверенної, демократичної та правової держави тісно пов'язано з тривалим та суперечливим процесом формування судової влади. Забезпечення законності і правопорядку, захист прав і свобод людини і громадянина, охорона законних прав та інтересів держави і суспільства - функції адекватно притаманні правовій демократичній державі і складають мету і повсякденну діяльність органів державної влади, в тому числі, і влади судової, яка діє як самостійна і незалежна гілка державної влади. Як слушно зазначає О. Г. Яновська, система правосуддя повинна бути ефективною не тільки тому, що від неї залежить законне, обґрунтоване та справедливе вирішення судових спорів, а й тому, що саме від цієї системи залежить захист ідеалів та свобод людини, демократії, законності та справедливості, забезпечується побудова правової держави та громадянського суспільства¹. Разом із тим, порядок організації та діяльності судової влади прямо впливає на правову систему країни, її розвиток та стабільність. На незалежний суд у правовій державі покладається контроль за дотриманням законності в усіх без винятку сферах суспільного життя. Зокрема, суд має захищати основи конституційного ладу в державі, законність створення та діяльності політичних партій, проведення виборів, гарантувати дотримання основних прав та свобод людини і громадянина. Саме тому осмислення судової влади як самостійного правового явища потребує консолідованого теоретико-методологічного підходу.

Політика будь-якої держави спрямована на встановлення певного балансу інтересів між особистістю та суспільством; судова політика спрямована на забезпечення цього балансу і залежить, більшою мірою, від того, чий інтереси і яким чином повинні бути захищені. Саме тому організації судової системи завжди надавалося одне з першорядних значень. Система правосуддя в будь-якій державі завжди є об'єктом пильної уваги. Не менша увага приділяється діяльності найвищого судового органу, від якого залежить функціонування судової системи країни в цілому. Правильне і нормальне функціонування правосуддя в більшій мірі залежить і від організації верховного суду.

У вивченні цієї теми можна виділити кілька основних напрямків.

Частина вітчизняних дослідників розглядала історію становлення радянських судових органів, основний акцент роблячи на функціонування системи революційних трибуналів, органів позасудової репресії. Тут ми можемо виділити роботи В. П. Портнова, М. М. Славіна, Ю. П. Титова, В. В. Шимановського, І. А. Ушакова. Інші автори основну увагу приділяли становленню НКР'янської судової системи, починаючи з 1918 року. Це роботи Н. А. Антонової, М. В. Кожевникова, Н. В. Криленка, Д. І. Курського, Е. А. Скрипільова.

Зокрема, окремим питанням організації та діяльності судової влади в умовах становлення правової держави й громадянського суспільства присвячені наукові праці вітчизняних вчених: О. В. Батанова, С. В. Бобровник, М. І. Гаврилова, В. Г. Гончаренка, В. П. Горбатенка, О. В. Зайчука, В. С. Ковальського, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, В. В. Копейчикова, О. М. Костенка, М. В. Костицького, В. В. Костицького, О. Л. Копиленка, Е. Б. Кубка, І. О. Кресіної, Л. А. Луць, О. М. Мироненка, О. Г. Мурашина, В. П. Нагребельного, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, О. Д. Святоцького, В. Ф. Сіренка, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюка, В. Є. Скоморохи, І. Б. Усенка, М. В. Цвіка, В. В. Цветкова, В. М. Шаповала, В. Я. Тація, Г. П. Тимченка, М. І. Хавронюка, Ю. С. Шемшученка, О. І. Ющика, О. Н. Ярмиша та ін.

Водночас, абсолютно недослідженими є питання, пов'язані з науковим забезпеченням діяльності як судових органів загалом, так і Верховного Суду України зокрема. Аналіз історії становлення Верховного Суду України, зміни його ролі, функцій та компетенції в різні періоди вітчизняної історії є однією з актуальних завдань правової науки. Воно впливає і з того факту, що в даний час не вжито комплексного дослідження з вивчення та аналізу історії верховного судового органу – Верховного Суду України, з урахуванням сучасних імплементаційних та євроінтеграційних процесів, що відбуваються в нашій країні. У вітчизняній науці більшою мірою аналізувалися питання становлення судової системи в цілому. Набагато менше уваги приділялося проблемам становлення верховної судової влади, організації судового контролю в Україні, починаючи з моменту створення Верховного суду України.

Загалом, як слушно зауважує А. О. Краснейчук, система державного управління являє собою сукупність органів державного управління, комунікацію їх взаємозв'язків між собою та з об'єктами державного управління, роль яких виконують різноманітні суспільні відносини, організації, підприємства, громадяни². Без теоретичного знання, що безпосередньо слугує конкретній державотворчій практиці, неможливе виконання стра-

тегічного завдання – побудови демократичної держави й громадянського суспільства на теренах України. На сучасному етапі розвитку українського суспільства відчувається гострий дефіцит узагальнюючих досліджень щодо концептуалізації організаційно-управлінських засад державної політики у сфері науки в реальному соціально-економічному та соціокультурному середовищі з високою динамікою соціальних процесів.

Представлена робота частково усуває цю прогалину та має на меті здійснити аналіз ролі та значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України. Необхідність розробки дослідження значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України обумовлена фрагментарністю і епізодичністю існуючих робіт по становленню Верховного Суду в Україні та повною відсутністю наукових пошуків вирішення актуальних проблем наукового забезпечення діяльності судових органів.

Верховний Суд України як і суди першої, апеляційної, касаційної інстанцій діє для забезпечення кожному права на судовий захист його прав, свобод та законних інтересів незалежним і безстороннім судом, справедливим та неупередженим розглядом справ у розумні строки, встановлені законом. Розгляд справ Верховним Судом України є засобом реалізації права учасників судового процесу та інших осіб на перегляд судового рішення у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом.

Верховний Суд України – найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України з 1991 року є правонаступником Верховного Суду УРСР, а він відповідно Верховного Суду УСРР, який функціонував з 1923 року. Верховний Суд України як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції (стаття 125 Конституції України³, частина 3 статті 17, частина 1 статті 38 Закону України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів»⁴) є четвертою ланкою в судовій системі України (місцеві, апеляційні, вищі спеціалізовані, Верховний Суд України).

Про місце Верховного Суду України в системі судів загальної юрисдикції як найвищого судового органу повинен свідчити обсяг його повноважень. Наприклад, до повноважень Верховного Суду України, як найвищого судового органу у вітчизняній системі судів загальної юрисдикції, згідно з положеннями статті 17, частини 2 статті 38 Закону України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних кодексів (КПК, ЦПК, ГПК, КАС України) належить перегляд справ з підстав неоднакового застосування тільки судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми виключно матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом. Перегляд судових рішень Верховним Судом України – це надзвичайний (екстраординарний) спосіб їх перевірки, який дає додаткові, порівняно з апеляцією і касацією, можливості для заінтересованих осіб домогтися виправлення судових помилок, відстояти свої права і в кінцевому підсумку мати справедливе правосуддя. При цьому Верховним Судом України повинно забезпечуватися однакове застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права.

Забезпечення Верховним Судом України однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права є одним із елементів єдності системи судів загальної юрисдикції. Рішення Верховного Суду України, прийняті за наслідками розгляду заяв про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України. Фактично, процесуальні кодекси надали рішенням Верховного Суду України статусу судового прецеденту. Таким чином, рішення Верховного Суду України мають загальнообов'язковий характер, а роз'яснення Вищих спеціалізованих судів тільки рекомендаційний.

У законі України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних кодексах (КПК, ЦПК, ГПК, КАС України) встановлено порядок подання сторонами та іншими учасниками судового розгляду, заяв про перегляд судових рішень Верховним Судом України і визначено процедуру перевірки та допуску до провадження у Верховному Суді України зазначених звернень вищими спеціалізованими судами України із закріпленням права останніх приймати рішення про допуск або відмову в допуску до такого провадження. На наш погляд, такі дискреційні повноваження вищих спеціалізованих судів України суттєво обмежують дію принципу доступу до правосуддя, зокрема і право на звернення за судовим захистом до Верховного Суду України. З моменту ратифікації (1997) Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка стала частиною національного законодавства України, згідно із статтею 6 Конвенції кожному гарантується право на справедливий суд. Право на суд включає в себе і такий елемент, як право на доступ до суду, тобто, кожній особі гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи судом без зайвих та неналежних правових чи практичних перешкод. Це покладає на державу обов'язок у вигляді утримання від створення у законодавстві неналежних процесуальних перешкод для доступу до суду. У ситуації, що розглядається, державою якраз і створено процесуальний порядок, який фактично унеможливує звернення особи за судовим захистом безпосередньо до Верховного Суду України та вирішення питання про розгляд справи самим Верховним Судом України. Таким чином, положення розділів «Проведення у Верховному Суді України» КПК, ЦПК, ГПК, КАС України, на нашу думку, вимагають вдосконалення, зокрема закріплення положення про те, що звернення сторін та інших учасників судового розгляду повинні направлятися безпосередньо до Верховного Суду України, а приймати рішення про відкриття провадження та розгляд справи повинна відповідна палата Верховного Суду України.

На нашу думку, змістом реалізації Верховним Судом України, як найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, конституційної функції судочинства (правосуддя) повинен бути перегляд судових рішень на предмет однакового застосування судами всіх ланок та інстанцій як норм матеріального, так і норм процесуального права, зокрема, до предмету перевірки, крім існуючих підстав, слід віднести порушення судом касаційної інстанції вимог процесуального закону та перевірку законності судових рішень при викладі суддею касаційної інстанції окремої думки. Будучи найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, Верховний Суд України зобов'язаний забезпечити законність – єдність судової практики (правозастосування) в діяльності всіх інших судів, які здійснюють судочинство в Україні, крім Конституційного Суду України.

Також Верховний Суд України здійснює перегляд справ у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Якщо за результатами розгляду питання про допуск справи до провадження з підстави, встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі та сам вирішує питання про необхідність витребування справи. Розгляд справи здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за правилами, встановленими для перегляду справ у касаційному порядку. Слід зробити висновок, що як наслідок касаційного дуалізму в повноваженнях цих судів, можуть мати місце випадки, коли правові позиції вищих спеціалізованих судів будуть різними, по-різному можуть трактуватися та роз'яснюватися одні й ті самі положення законодавства, що ускладнює спеціалізованим судам правозастосування та порушує одну з основних засад судочинства – законність (пункт 1 частини 3 статті 129 Конституції України).

Верховному Суду України як найвищому судовому органу в системі судів загальної юрисдикції, на нашу думку, необхідно повернути право законодавчої ініціативи з внесенням відповідних змін до законодавства про судоустрій.

Результатом звуження повноважень Верховного Суду України на користь вищих спеціалізованих судів є нівелювання та необґрунтоване приниження його ролі як найвищого судового органу державної влади в системі судів загальної юрисдикції. Питання місця та повноважень Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції потребують розширення та належного правового врегулювання.

Правовий статус Науково-консультативної ради (далі – НКР) при Верховному Суді України врегульований ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої НКР утворюється при Верховному Суді України з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для попереднього розгляду проектів постанов Пленуму Верховного Суду України стосовно надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджений Постановою № 5 Пленуму Верховного Суду України від 16.09.2011 р. із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховного Суду № 6 від 23.05.2014 р.⁵

Це Положення визначає правові засади організації та діяльності Науково-консультативної ради при Верховному Суді України. НКР є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Верховному Суді, який утворюється Пленумом Верховного Суду України. До повноважень НКР належать:

- надання наукових висновків щодо норм матеріального права, які неоднаково застосовані судом (судами) касаційної інстанції у подібних правовідносинах;
- попередній розгляд проектів висновків Пленуму Верховного Суду України щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи і діяльності Верховного Суду України;
- попередній розгляд проектів конституційних подань Верховного Суду України до Конституційного Суду України щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення положень Конституції та законів України;
- попередній розгляд інших питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

НКР утворюється строком на п'ять років із числа висококваліфікованих фахівців у галузі права в кількості, яка забезпечуватиме виконання НКР покладених на неї завдань. Повноваження НКР припиняються в день затвердження Пленумом Верховного Суду України нового складу НКР. Членом НКР може бути обраний фахівець, який має науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук.

Персональний склад НКР за поданням Голови Верховного Суду України затверджується Пленумом Верховного Суду України шляхом відкритого голосування і є додатком до цього Положення. Пропозиції щодо персонального складу НКР можуть надавати Голові Верховного Суду України судді Верховного Суду України, керівник апарату Верховного Суду України та його заступник, керівники юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ за погодженням із кандидатом у члени НКР.

Повноваження члена НКР припиняються у разі: 1) закінчення строку, на який його обрано; 2) складання повноважень за його особистою заявою; 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

4) його смерті. Повноваження члена НКР можуть бути також достроково припинені за рішенням Пленуму Верховного Суду України в разі невиконання обов'язків члена НКР понад шість місяців.

Члени НКР відповідно до визначеної судової спеціалізації за дорученням суддів Верховного Суду України надають у встановлені законом строки наукові висновки щодо норм матеріального права, які неоднаково застосовані судом (судами) касаційної інстанції у подібних правовідносинах, а також на прохання голови НКР вивчають питання, що виникають у судовій практиці, і подають до Верховного Суду України рекомендації щодо: а) проектів законодавчих актів, що стосуються судової системи та діяльності Верховного Суду України; б) проектів конституційних подань Верховного Суду України до Конституційного Суду України щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим або щодо офіційного тлумачення положень Конституції та законів України; в) інших питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

У разі необхідності голова НКР може скликати засідання НКР. Засідання НКР вважається повноважним за умови присутності на ньому більше половини членів НКР. До засідання членам НКР заздалегідь надсилаються порядок денний і матеріали з питань, що виносяться на обговорення.

Організацію і забезпечення роботи НКР здійснюють її голова, заступник голови і вчений секретар. Вони обираються з числа суддів та працівників апарату Верховного Суду України, які мають науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук, та звільняються Пленумом Верховного Суду України шляхом відкритого голосування.

До повноважень голови НКР належать:

- організація направлення членам НКР доручень суддів Верховного Суду України про надання висновків з питань неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції норм матеріального права в подібних правовідносинах, а також проектів законодавчих актів, які стосуються судової системи і діяльності Верховного Суду України, що надійшли на розгляд Пленуму Верховного Суду України, проектів конституційних подань Верховного Суду України до Конституційного Суду України;

- визначення порядку денного засідання НКР;

- організація підготовки проектів рекомендацій та рішень НКР;

- головування на засіданнях НКР;

- внесення пропозицій керівнику апарату Верховного Суду України щодо організаційного, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності НКР апаратом Верховного Суду України;

- здійснення інших повноважень, передбачених цим Положенням.

У разі відсутності голови НКР його повноваження виконує заступник голови НКР, а в разі відсутності заступника голови НКР – вчений секретар НКР.

Вчений секретар НКР здійснює організаційно-методичне, документальне та інформаційне забезпечення роботи НКР та її членів. До повноважень вченого секретаря НКР належать:

- підготовка матеріалів на засідання НКР;

- повідомлення членів НКР про дату, час, місце, порядок денний засідання НКР;

- підготовка проектів документів НКР з урахуванням рекомендацій, наданих членами НКР;

- у разі необхідності забезпечення членів НКР офіційними виданнями Верховного Суду України, іншою юридичною літературою та матеріалами. У разі тимчасової відсутності голови НКР та його заступника вчений секретар НКР виконує повноваження Голови НКР.

Члени НКР мають право:

- бути присутніми на засіданнях Верховного Суду України та засіданнях Пленуму Верховного Суду України;

- знайомитися з матеріалами судової практики Верховного Суду України і судовою статистикою.

У разі необхідності з числа членів НКР можуть утворюватися робочі групи для вивчення та обговорення окремих питань застосування законодавства в судовій практиці, надання висновків на законопроекти, які стосуються судової системи і діяльності Верховного Суду України, тощо. Члени НКР виконують свої обов'язки на безоплатній основі. За добросовісне виконання своїх обов'язків члени НКР можуть бути в установленому порядку заохочені наказом Голови Верховного Суду України за поданням заступника Голови Верховного Суду України.

За результатами розгляду науково-консультативних питань НКР більшістю голосів присутніх на засіданні приймає мотивовані рекомендації, а з питань організації роботи НКР – рішення. У разі відсутності на засіданні члена НКР він може у письмовому вигляді подати свою пропозицію щодо прийняття чи неприйняття рекомендації (рішення) НКР, яка підлягає врахуванню під час ухвалення цієї рекомендації (рішення). Робота НКР висвітлюється в журналі «Вісник Верховного Суду України», на веб-сайті Верховного Суду України та в інших засобах масової інформації.

Фінансове, матеріально-технічне забезпечення діяльності НКР здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення здійснення правосуддя Верховним Судом України, за кодом економічної класифікації видатків «інші видатки» на підставі затвердженого кошторису.

Таким чином, проблематику наукового забезпечення функціонування Верховного Суду України можна визначити як одну з ключових у загальній системі гарантування ефективної діяльності судової гілки влади. Підсумовуючи хотілось би відзначити, що кінцевою метою наукового забезпечення юрисдикційної діяль-

ності Верховного Суду України на сучасному етапі фактично є формування стабільної та ефективної системи цього забезпечення, що сприятиме перетворенню його із суду формального права на суд права реально-го. Актуальність теми цієї статті навряд чи можна заперечувати, адже, на нашу думку, в основу системи наукового забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України мають бути покладені сучасні фундаментальні наукові знання, які дали б можливість змінити парадигму юрисдикційної діяльності найвищого судового органу від традиційної моделі до інноваційної.

¹ Яновська О. Г. Проблемні питання функціонування Верховного Суду України як найвищого судового органу в Україні / О. Г. Яновська // Українській адвокат: проф. видання. – 2013. – № 4 (68). – С. 36.

² Краснейчук А. О. Становлення і розвиток консультативної діяльності в державному управлінні України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Алла Олексіївна Краснейчук ; Академія муніципального управління. – К., 2008. – С. 11.

³ Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

⁴ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.

⁵ Про затвердження Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України: Постанова № 5 Пленуму Верховного Суду України від 16.09.2011 р. // Вісник Верховного суду України. – 2011. – № 10. – Стр. 25.

Резюме

Волошина В. А. Окремі питання науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України.

У статті досліджується стан наукової розробленості та значення науково-консультативного забезпечення реалізації повноважень Верховного Суду України. Автором з'ясовано, що аналіз історії становлення Верховного Суду України, зміни його ролі, функцій та компетенції в різні періоди вітчизняної історії є однією з актуальних завдань правової науки. Доведено необхідність дослідження значення науково-консультативного забезпечення ефективного функціонування Верховного Суду України, що обумовлено фрагментарністю і епізодичністю існуючих робіт щодо становлення Верховного Суду в Україні та повною відсутністю наукових пошуків вирішення актуальних проблем наукового забезпечення діяльності судових органів. Автор робить висновок, що кінцевою метою наукового забезпечення юрисдикційної діяльності Верховного Суду України на сучасному етапі фактично є формування стабільної та ефективної системи цього забезпечення, що сприятиме перетворенню його із суду формального права на суд права реального.

Ключові слова: наукове забезпечення, науково-консультативна рада, організаційне забезпечення, Верховний Суд України, повноваження Верховного Суду України.

Резюме

Волошина В. А. Отдельные вопросы научно-консультативного обеспечения реализации полномочий Верховного Суда Украины.

В статье исследуется уровень научной разработанности и значения научно-консультативного обеспечения реализации полномочий Верховного Суда Украины. Автором определено, что анализ истории становления Верховного Суда Украины, изменения его роли, функций и компетенции в различные периоды отечественной истории является одной из актуальных задач правовой науки. В статье доказана необходимость исследования значения научно-консультативного обеспечения эффективного функционирования Верховного Суда Украины, что обусловлено фрагментарностью и эпизодичностью существующих работ по становлению Верховного Суда в Украине и отсутствием научных поисков решения актуальных проблем научного обеспечения деятельности судебных органов. Автором сделан вывод, что конечной целью научного обеспечения юрисдикционной деятельности Верховного Суда Украины на современном этапе фактически является формирование стабильной и эффективной системы этого обеспечения, которая будет способствовать превращению его из суда формального права в суд права реального.

Ключевые слова: научное обеспечение, научно-консультативный совет, организационное обеспечение, Верховный Суд Украины, полномочия Верховного Суда Украины.

Summary

Voloshina V. Selected issues of the scientific advisory of ensuring of the implementation of the authority of the Supreme Court of Ukraine.

It was found that the analysis of the history of the formation of the Supreme Court of Ukraine, changing its role, function and competence in different periods of national history is one of the urgent tasks of legal science. It's proved the necessity of the study of mentioned scientific advisory of the effective functioning of the Supreme Court of Ukraine, due to the fragmented and episodic existing work on the formation of the Supreme Court of Ukraine and a complete lack of scientific research of the pressing problems of scientific support of the judiciary.

Justice system in any country is always the object of steadfast attention. No less attention is paid to the highest judicial body, which depends on the judicial system as a whole. The policy of any state aimed at establishing a balance of interests between the individual and society; judicial policy aims to ensure this balance depends, largely, on whose interests and how to be protected. That is why the organization of the judicial system has always attached one of paramount importance. The correct and proper functioning of justice is more dependent on the organization and the Supreme Court.

The process of making such decisions by the Supreme Court of Ukraine, and the consequences of their decision requiring the provision of the Supreme Court of Ukraine wide range of powers to ensure the highest court of a substantial analytical support to provide just that tribunal consultative assistance to lower courts.

Key words: scientific support, Scientific Advisory Board, organizational support, the Supreme Court of Ukraine, the powers of the Supreme Court of Ukraine.

Т. Ю. ДОМАНОВА

*Тетяна Юріївна Доманова, здобувач Київського
університету права НАН України*

ПІДХОДИ ДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СКЛАДНОЇ ВИНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Проблеми належного з'ясування особливостей суб'єктивної сторони злочинних діянь мають істотне значення для визначення кримінально-правових наслідків таких діянь та забезпечення того, щоб покарання особи, яка вчинила злочин, було необхідним та достатнім і максимально відповідало суспільній небезпечності вчиненого.

Центральне місце у питаннях регламентації ознак суб'єктивної сторони займають питання визначення форм вини та конститутивних ознак кожної із них. Відповідно до статей розділу V Загальної частини Кримінального кодексу України нормативно закріплено дві форми вини: умисел та необережність. Разом із тим, у науці кримінального права та в законодавстві зарубіжних держав виокремлюється третій вид (форма) вини, який поєднує умисел та необережність та охоплює, зокрема, випадки, коли при вчиненні певного діяння в особи був умисел щодо дії і водночас необережність щодо наслідків. У теорії кримінального права такі злочини визначають, як злочини зі «змішаною», «подвійною», «складною», «комбінованою» формою вини.

Враховуючи те, що вітчизняний КК зазначеної форми вини не передбачає, актуальним є дослідження кримінального законодавства зарубіжних держав на предмет виявлення підходів до регламентації випадків складної вини при вчиненні злочину. Дослідники вини за законодавством зарубіжних держав на підставі проведеного аналізу зарубіжного кримінального законодавства стверджують про відсутність єдиних законодавчих підходів до регламентації цього складного кримінально-правового поняття. Особливо це стосується аспекту закріплення легального визначення вини у нормах закону. Як зазначає М. О. Федоров, кримінальні кодекси європейських держав, крім України і Білорусі, поняття вини не визначають, хоча в більшості з них зазначено про такі форми вини як умисел і необережність, однак поняття цих форм у зазначених законодавчих актах взагалі не розкривається¹. Питаннями, пов'язаними зі з'ясуванням змісту терміну «вина» та правової оцінки випадків поєднання різних її форм, займалися ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, до числа яких можна віднести таких вчених як І. Я. Фойницький, М. П. Чубинський, М. С. Таганцев, Л. Є. Владимиров, Б. С. Волков, Л. І. Петражицький, С. В. Познишев, С. А. Тарарухін, В. М. Кудрявцев, П. С. Дагель, А. П. Тузов, К. Є. Ігошев, І. Г. Філановський та інші. За часів незалежної України окремі питання мотиву злочину розглядали у своїх роботах П. А. Воробей, Р. В. Вереша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, А. В. Савченко, А. П. Шеремет, А. П. Тузов, П. Л. Фріс та інших, однак багато із питань залишаються невирішеними та потребують подальшого вивчення. Зокрема, необхідно встановити законодавчі підходи у зарубіжних країнах до визначення складної форми вини, що і є метою даної статті.

Варто розпочати аналіз підходів до регламентації складної вини у законодавстві зарубіжних держав із близьких до вітчизняної за правовими традиціями систем законодавства, а саме законодавства так званих «пострадянських держав». Відомий російський правознавець О.І. Парог присвятив багато уваги питанням вини у своїй науковій діяльності. Вчений зазначив, що вина є психічним ставленням особи в формі умислу або необережності до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння, у якому виявляється антисоціальна або недостатньо виражена соціальна сутність цієї особи відносно найважливіших соціальних цінностей². У Кримінальному кодексі Російської Федерації поряд із закріпленням умислу та необережності міститься положення, яке регламентує випадки, за яких зазначені форми поєднуються. Відповідно до статті 27 КК РФ, якщо в результаті вчинення умисного злочину заподіюються тяжкі наслідки, які по закону тягнуть більш суворе покарання і які не охоплювались умислом особи, кримінальна відповідальність за такі наслідки настає лише у випадку, якщо особа передбачила можливість їх настання, однак без достатніх для цього підстав самовпевнено розраховувала на їх відвернення, або у випадку, якщо особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити можливість настання цих наслідків. У цілому такий злочин визнається вчиненим умисно³. Таким чином, незважаючи на невикористання у аналізованій нормі терміна «необережність», ця стаття оперує поняттями, за допомогою яких ця форма вини розкривається у законі. Також необхідно звернути увагу на дві характерні особливості цитованої норми: по-перше, закріплення положення про те, що відповідне діяння у цілому оцінюється як умисне; по-друге, норма регламентує лише випадок поєднання двох форм вини за тих умов, коли умислом не охоплювались наслідки, які тягнуть більш суворе покарання, іншими словами кваліфікуючі ознаки певного злочину.

У свою чергу, дещо відмінним підходом до регламентації аналізованого питання характеризується КК Білорусі. У статті 25 «Поєднання умислу і необережності при вчиненні злочину» цього кодексу закріплено таке положення «складна вина характеризується умисним вчиненням злочину і необережністю по відношенню до наслідків, з якими закон пов'язує підвищену кримінальну відповідальність»⁴. Також у цій же статті закріп-